

KAPITTEL 3

Å balansere mellom barnevernets prinsipper

Grethe Netland

Førsteamanuensis, Høgskolen i Innlandet

Abstract: The focus of this chapter is the potential conflicts between the values that are basic in the work of Norwegian child protection service. Such values are expressed in principles that serve as guidelines for judgement and decisions in the field. ‘The best interest of the child’ principle is held to be grounding. The ‘mildest intervention’ principle and the ‘biological’ principle are normally held to be at the core of how the best interest of the child is to be understood. Important in child protection work, is to interpret the principles, weigh them, and consider what implications they should have in specific cases. I argue that if, for some reason, one principle is ascribed too much weight on the cost of others, the solution for the child might not be in its best interest. I highlight the importance of not only weighing the principles against each other, but also creating a coherent balance between the principles, people’s moral intuitions and the actual practices of the service. To this end, I suggest that John Rawls’s model called *reflective equilibrium* might be workable.

Keywords: child protection service, John Rawls, principles, reflective equilibrium

Introduksjon

Et prinsipp kan vi forstå som en grunnleggende norm som gir retning for resonnement og handling. Norsk barnevern opererer med tre slike grunnleggende normer. *Prinsippet om barnets beste* – at handlingsvalg og beslutninger skal ha barnet beste for øye – regnes gjerne som

Sitering av denne artikkelen: Netland, G. (2020). Å balansere mellom barnevernets prinsipper. I H. Nordby & A. Halså (Red.), *Verdier i barnevern* (Kap. 3, s. 49–65). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.103.ch3>
Lisens: CC BY-ND 4.0

førsteprinsipp i den forstand at det er helt grunnleggende.¹ De to andre prinsippene er også grunnleggende, men de er på sett og vis utledet av førsteprinsippet om barnet beste – de utsier noe om *hva* som er til det beste for barnet. *Det mildeste inngreps prinsipp* – at tiltak i regi av barnevernet skal være minst mulig inngripende for barnet og familien – sier at det er best for barnet og familien at tiltaket ikke er mer inngripende enn absolutt nødvendig.² Det mildeste inngreps prinsipp er altså en spesifisering av hva som er det beste for barnet og for andre involverte parter. *Det biologiske prinsipp* – at en sak om mulig skal løses i biologisk familie (eller adoptivfamilie) – sier at tilknytning til biologiske foreldre i seg selv er et gode og til det beste for barnet.³ Det biologiske prinsipp er slik sett også en spesifisering av prinsippet om barnet beste.

Prinsippene, slik de står, er tydelige nok og er hver for seg rimelige og fornuftige. De er i tråd med en allmenmoralsk oppfatning som anerkjenner at familiebånd har verdi, og som anerkjenner at barn og familier i vanskelige situasjoner er sårbare og ikke skal utsettes for illegitim inngripen fra statsmakten. Men det ligger et betydelig konfliktpotensial i fortolkningen av prinsippene. I en konkret sak kan barnevernet, barnet og foreldrene ha helt ulike oppfatninger av hva som er best for barnet. Bak disse ulike oppfatningene ligger ulike verdier, det vil si ulike oppfatninger av hva som er viktigst, eller hvilke interesser som bør veie tyngst. Barnevernets arbeid befinner seg i en verdikonfliktsone der ulike hensyn må veies mot hverandre, og der en handling, en beslutning, et vedtak ikke alltid ivaretar involverte parter verdier på en og samme tid.

Denne artikkelen skal handle om fortolkning av de grunnleggende prinsippene. Ideelt sett skal prinsippene fungere som retningsgivende i en helhetlig «alle forhold tatt i betraktning»-tilnærming til saker. Men vi kan observere at prinsippene, eller bestemte fortolkninger av dem, i enkeltsaker eller i visse tidsepoker ser ut til å bli tillagt så stor vekt at det utvikles en praksis der helheten mistes av syne. Konsekvensene kan bli

1 Prinsippet om barnets beste, se for eksempel barnevernloven § 4-1 og UNCHR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child.

2 Reflekteres i barnevernloven §§ 4-4, 4-12 og 4-21.

3 Reflekteres flere steder i barnevernloven, blant annet i de samme bestemmelsene som reflekterer det mildeste inngreps prinsipp: §§ 4-4, 4-12 og 4-21.

uheldige for det enkelte barn og den enkelte familie, og praksisene kan komme i konflikt med allmenmoralske rettferdighetsoppfatninger – det vi med andre ord kan kalle våre moralske intuisjoner.

Filosofen John Rawls (1921–2002) har foreslått en modell for hvordan våre samfunnsinstitusjoner kan forholde seg når prinsipper, praksiser og rettferdighetsvurderinger kommer i utakt. Modellen kalles på norsk reflektert likevekt⁴, hvor ideen er at prinsippene, praksisene eller rettferdighetsvurderingene må revurderes når disse faktorene viser seg å være innbyrdes inkonsistente.

I det følgende skal jeg først redegjøre for ideen om reflektert likevekt. Dernest skal jeg si litt mer om prinsippene barnevernet arbeider etter, før jeg skisserer en tenkt case som illustrerer dårlig samsvar mellom barnevernets prinsipper, praksiser og rettferdighetsvurderinger, og hvordan ideen om reflektert likevekt kan brukes for å oppnå bedre balanse.

Ideen om reflektert likevekt mellom prinsipper, praksiser og rettferdighetsoppfatninger

Rawls regnes som en av de mest innflytelsesrike filosofene i nyere tid. Han er særlig kjent for boken *A Theory of Justice* (1971/1999), som er et bidrag til debatten om hvilke grunnleggende prinsipper som bør legges til grunn for rettferdig fordeling av materielle og immaterielle goder i et demokratisk samfunn. Det er våre samfunnsinstitusjoner som står for denne fordelingen, slik at Rawls' teori om rettferdighet er ment for de beslutninger, med tilhørende begrunnelser, som fattes i disse institusjonene: domstolene, nasjonalforsamling og regjering med dens underliggende forvaltningsenheter – barnevernet blant dem.

Rawls' idé om reflektert likevekt inngår som en del av et teoretisk byggverk som hviler på noen grunnleggende antakelser. Jeg skal si litt om dette byggverket for å gi et bilde av hvor ideen om reflektert likevekt har sin plass. Rawls tenker på et samfunn som et system av samarbeid,

4 *Reflective equilibrium* på originalspråket. På norsk brukes også «reflektiv likevekt» og «refleksiv likevekt». Jeg foretrekker «reflektert» fordi denne termen i større grad assosieres med aktiv handling – likevekten oppnås ved at en aktør har reflektert seg frem til den.

hvor samarbeid er nødvendig for å at borgerne skal oppnå hva de anser for å være godt. Et slikt samarbeid bør tuftes på noen grunnleggende rettferdighetsprinsipper som borgerne kan enes om. Rawls konstruerer et scenario der borgere kommer sammen for å enes om hvilke prinsipper dette er. Han argumenterer for at prosessen resulterer i følgende to prinsipper (Rawls, 2003, s. 103):⁵

- a) Enhver person har det samme ufravelige krav på et fullstendig tilfredsstillende system av grunnleggende friheter, et system som er forenlig med et slikt frihetssystem for alle.
- b) Sosiale og økonomiske ulikheter skal oppfylle to betingelser: For det første skal de knyttes til stillinger og posisjoner som er tilgjengelige for alle, under forhold som sikrer rimelig sjanselighet, og for det andre skal de være til størst mulig gagn for de dårligst stilte medlemmene av samfunnet (forskjellsprinsippet).

Disse prinsippene handler om følgende:

- 1) Individenes frihet er begrenset av andres rett til frihet – for eksempel er min rett til fritt å uttrykke meg begrenset av din rett til ikke å bli krenket i det offentlige rom.
- 2) Ulikheter mellom borgere er legitime bare hvis alle har rimelige muligheter for å oppnå stillinger og posisjoner, og ordninger (lover, regler og retningslinjer) skal være til de svakest stilte sin gunst.

Det siste betyr at når vi skal revurdere en lov, en regel eller en retningslinje, skal endringen være til det bedre for de svakest stilte.

Disse to rettferdighetsprinsippene er altså samfunnsinstitusjonenes førsteprinsipper. Det blir så institusjonenes oppgave å forvalte fellesgodene på en måte som er tro mot disse. De enkelte samfunnsinstitusjonene, inkludert de som skal ivareta barns interesser, skal påse at deres egne prinsipper er i tråd med de to grunnleggende rettferdighetsprinsippene.

⁵ Som Rawls sier her, er dette en revidert versjon av prinsippene som ble diskutert i *A Theory of Justice* §§ 11–14.

Prinsippet om barnets beste kan forstås som barnevernets presisering av siste ledd i Rawls' andre rettferdighetsprinsipp: Barnet anses som den svakest stilte i en sak, og vedtak som fattes, skal være barnet til størst gagn.

Rawls har formulert ideen om reflektert likevekt flere steder. Her skal jeg referere til hvordan han redegjør for den i boken *Rettferdighet som rimelighet – en reformulering* (2003), som er en norsk oversettelse av *Justice as Fairness – A reformulation* (2001). Når boken har fått undertitelen «en reformulering», er det fordi den er en justering og presisering av *A Theory of Justice*. Sistnevnte har vært gjenstand for en rik debatt, og reformuleringen er på mange måter et svar på kritiske innlegg i debatten.

Ideen om reflektert likevekt bygger på to grunnleggende antakelser: At samfunnsborgere har rettferdighetssans (en form for moralsk følsomhet) og dessuten evne til å resonnerer teoretisk og praktisk.⁶ Vi gjør bruk av disse evnene i alle livets sammenhenger – vi gjør vurderinger om alt fra våre samfunnsinstitusjoner til hverdagslige handlinger og gjøremål. Rettferdighetssansen er forbundet med en intellektuell evne til å trekke slutninger, bruke fantasien og foreta vurderinger – det må vi gjøre for å komme frem til et standpunkt (Rawls, 2003, s. 84).

Veloverveide vurderinger av hva som er rettferdig, er vurderinger vi foretar når vi har anledning til å bruke fornuften og rettferdighetssansen uten at vi står overfor press eller bestemte fristelser. Ofte er våre veloverveide vurderinger forskjellig fra andres, og av og til er våre egne vurderinger i innbyrdes konflikt. Mange av våre alvorligste konflikter, mener Rawls (2003, s. 85), er konflikter i vårt eget indre. Noen ganger er det viktig eller nødvendig å jobbe for at våre vurderinger kommer i bedre samsvar med andres vurderinger, eller at våre egne blir mer konsistente. Det betyr at vi noen ganger må revurdere, utelukke eller trekke tilbake våre veloverveide vurderinger, i alle fall hvis målet er enighet i spørsmål om politisk rettferdighet (Rawls, 2003, s. 86). Med *politisk* rettferdighet mener Rawls spørsmål om rettferdighet som gjelder for samfunnsinstitusjoner – fordeling av goder og prosedyrer for hvordan saker skal behandles.

6 Hva Rawls kaller «det aristoteliske prinsipp» (Rawls, 1999, s. 372–380).

Sett at du nå observerer at dine egne eller andres veloverveide vurderinger i en sak er inkonsistente med andre vurderinger hos deg selv eller hos andre. For å oppnå reflektert likevekt må vi da finne frem til en oppfatning av politisk rettferdighet som krever færrest mulig endringer i våre opprinnelige vurderinger, men likevel slik at våre generelle overbevisninger, idealer eller hovedprinsipper og spesielle vurderinger stemmer overens.

En vesentlig side ved ideen om reflektert likevekt er at vi må teste ut følgene – eller konsekvensene – av våre idealer og prinsipper før vi kan avgjøre om de er fornuftige og rettferdige (Rawls, 2003, s. 220), og dette må vi gjøre etter hvert som følgene dukker opp. Når vi vurderer hvilke følger et ideal eller et prinsipp får i praksis, kan det vise seg at «følelsene våre og holdningene våre mens vi arbeider med disse følgene, i praksis bringer opp i dagen ting som gjør at idealene må revurderes, men vi kan også komme til å oppdage at følelsene våre hindrer oss i å sette rettferdighetsoppfatningen ut i livet» (Rawls, 2003, s. 220).

Her er det lett å få øye på det dynamiske aspektet ved forholdet mellom prinsipper, praksis og vurderinger. Det dreier seg om å ha en årvåkenhet for inkonsistens mellom dem og å være åpen for endringer i prinsipper, praksiser eller vurderinger for å oppnå større grad av konsistens. Dette betyr at det ikke finnes én bestemt måte å forstå prinsipper på. Prinsippene som gjelder for en samfunnsinstitusjons prosedyrer, beslutninger og begrunnelser for hva som er riktig og rettferdig, må være gjenstand for balansering i en i reflektert likevektprosess. Rawls sier det slik (1993, s. 507, min oversettelse):

[F]ørsteprinsipper [har ikke] spesielle særtrekk som gir dem en spesiell plass i begrunnelsen av en moralsk doktrine. De er sentrale elementer og faktorer ... men begrunnelse hviler på en helhetlig oppfatning og hvordan denne [begrunnelsen] stemmer overens med og organiserer våre veloverveide vurderinger i reflektert likevekt... begrunnelse dreier seg om at våre vurderinger bygger opp om hverandre – om at alt passer inn i ett koherent syn.

Oppsummert og satt inn i rammen av en samfunnsinstitusjon som skal beskytte barns interesser: Gjennom tiden er det utviklet prinsipper for hvordan institusjonen «barnevernet» skal beskytte barns interesser,

jamfør de tre nevnte hovedprinsippene norsk barnevern arbeider etter. Slike prinsipper uttrykkes i lov- og regelverk. Om prinsippene, eller mer presist fortolkningen av dem, fører til resultater som er rimelige fornuftige, må vurderes fra sak til sak. Til grunn for en slik vurdering ligger veloverveide rettferdighetsvurderinger hos de som skal forvalte prinsippene.

La oss forestille oss et kommunalt barnevernkontor som gjennom en tid har lagt seg på en praksis hvor terskelen for å iverksette undersøkelser og tiltak i et hjem er svært lav. Som en konsekvens overstiger saksmengden det de ansatte kan håndtere på en god måte. Det blir mer og mer åpenbart at mange familier opplever barnevernets inntreden i den private sfæren som svært dårlig begrunnet. Noen (etter hvert de fleste) på kontoret begynner å reflektere over at praksisen de har lagt seg på, er i ubalanse med deres egne og antatt allmenne rettferdighetsvurderinger. Det foreligger altså en situasjon med inkonsistens mellom prinsipper, praksiser og rettferdighetsvurderinger. La dette være en opptakt til det som følger nedenfor, hvor vi skal se nærmere på prinsippene barnevernet arbeider etter, og hvordan ideen om reflektert likevekt kan brukes når nevnte inkonsistenser oppstår.

Barnevernets prinsipper

Barnevern har en selvfølgelig plass blant grunnleggende samfunnsinstitusjoner i et moderne demokratisk samfunn, der barnet anerkjennes som en autonom person og med selvstendig moralsk verdi. En slik anerkjennelse ligger til grunn for at staten på legitimt vis etablerer og opprettholder institusjoner som beskytter barn mot overgrep og omsorgssvikt. Rawls sier dette om at samfunnet kan legge begrensninger for det indre livet i en familie:

Politiske prinsipper kan ikke anvendes direkte på familiens indre liv, men de legger viktige begrensninger på familien som institusjon og garanterer alle medlemmer grunnleggende rettigheter og friheter og en rimelig sjanselikheter. Dette gjør de ... ved å spesifisere de grunnleggende kravene som kan fremsettes av likeverdige borgere som er medlemmer av familier. Familien som en del av grunnstrukturen kan ikke krenke disse frihetene. (2003, s. 254)

Norsk barneverns arbeid er tuftet på prinsipper som gir retning for vurderinger og beslutninger i konkrete saker. Prinsippene og fortolkninger av dem er formulert og presisert i barnevernlovens forarbeider og retts- og forvaltningspraksis, og de er i så måte for *juridiske* prinsipper å regne. Men de hviler på *moralske* oppfatninger om hva som regnes å ha verdi – hva som er viktig – for barn og familier, og dermed hvordan prinsippene bør nedfelles i beslutninger og begrunnelser. Og her ligger et konfliktpotensial: Barnevernets prinsipper er kompatible med ulike fortolkninger av hva som er viktig(st), og de kan dermed gi ulike svar på hva som er riktig å gjøre i konkrete tilfeller. Eirik C. Gundersen sier det slik:

The principles of child protection rest on certain assumptions of what is valuable for a child and a family.... these value assumptions are unclear: each principle can be interpreted in different ways and be consistent with a variety of different views about how the child should be treated. It is, in other words, not entirely clear what following these principles would imply. They provide different and possibly conflicting answers to the question of what we owe to children in public care. (Gundersen, 2018, s. 15)

Som nevnt innledningsvis er prinsippet om barnets beste helt grunnleggende for barnevernets arbeid. To øvrige prinsipper – det mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp – regnes også som grunnleggende, men kan betraktes som fortolkninger av prinsippet om barnets beste. Slik sett kan disse to regnes som hjelpeprinsipper.

Samtidig som disse hjelpeprinsippene kan gjøre det enklere å bestemme hva som er et barns beste i en gitt situasjon, er det stort konfliktpotensial mellom førstepriippet om barnets beste og de to hjelpeprinsippene og også andre handlingsregler (andre prinsipper, lover, regler og retts- og forvaltningspraksis) barnevernet arbeider etter. Det er ofte svært krevende på en og samme tid å ivareta verdiene de ulike prinsipper og handlingsreglene reflekterer. Hvis ett prinsipp gis forrang i en bestemt sak, kan det bety at et annet gis mindre vekt eller settes til side. For eksempel kan prinsippet om at *alle har rett til fritt å velge ektefelle*⁷ potensielt komme i konflikt med prinsippet om at *foreldre har rett til oppdra sine*

7 Jf. FN's internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 23-3.

*barn i henhold til sin kultur, religion og overbevisninger*⁸. Det er vel kjent at barnevernet er involvert i saker der de må forholde seg til konflikter mellom ei tenåringsjente og foreldrene i saker der jenta ber om hjelp til å unngå uønsket giftemål eller tvangsekteskap. Dersom en slik konflikt ender med at barnevernet tar den unge jenta under sin beskyttelse, og sørger for at hun får opphold på hemmelig adresse, trumfer prinsippet om fritt partnervalg prinsippet om foreldres rett til oppdragelse etter egen overbevisning.

Barnevernets prinsipper og handlingsregler – eller fortolkningen av dem – varierer i tid og rom. De endrer seg i tråd med hvordan syn på barn og familie har utviklet seg gjennom historien, og de varierer mellom land i tråd med ulike kulturelle og religiøse syn på barn og familie.⁹ Når norsk barnevern gjennom en del år har fått – og får – mye internasjonal oppmerksomhet, er det blant annet fordi foreldre med ikke-norsk bakgrunn har problematisert barnevernets praksiser, særlig praksiser knyttet til omsorgsovertakelse. Krass kritikk blir reist fra foreldre og organisasjoner i ulike media og i gatedemonstrasjoner, særlig i øst- og sentraleuropeiske land (Brekke, Røssum & Røren, 2016), og det finnes en rekke grupper i sosiale medier som har norsk barnevern som hatobjekt, for eksempel Facebook-gruppen «Norway, give us back the children you stole».¹⁰ Kjernen i kritikken er at barnevernets terskel for omsorgsovertakelse er for lav. Bak denne kritikken ligger en fortørnelse over barnevernets forståelse av prinsippet om barnets beste, og av hvordan omsorg og omsorgsvikt forstås.

Det er ikke til å undres over at foreldre som mener seg utsatt for urettferdig behandling, står opp med protester. Mer bemerkelsesverdig er det når eksperter i barnevernfeltet uttrykker kritikk. Tidligere dommer i Den europeiske menneskerettsdomstolen, Gro Hillestad Thune, er en hyppig kritiker av enkelte praksiser i norsk barnevern. I oktober 2018

8 Jf. FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 18-4.

9 Se for eksempel Aurélie Picots «Out-of-Home Placement and Notions of Family in Norway and France» (2012) hva gjelder kulturelle forskjeller. For endring i forståelse av prinsippene over tid, se for eksempel Jorunn Gjedrems «Barnets beste» (2020), Solveig Botnen Eides «Barnets beste: Barnevernets formål i spenning mellom individuelle og relasjonelle hensyn» (2020), «Barnevernets biologiske prinsipp» (2016) og «Det biologiske prinsippet» (2018).

10 Se også Ingrid Nuses artikkel «Protests mount against Norwegian Child Welfare Service» (2018).

kommenterte hun for eksempel det faktum at 1805 barn ble tatt under barnevernets omsorg i 2017. I et intervju i NRK hevder hun at dette er for mange, at praksisen er brudd på loven, og at den må stoppes (NRK P2, 2018).

Denne kritikken, sammen med skuffende resultater av en rekke evalueringer av norsk barnevern, har bidratt til forsterket interesse for barnevernets praksiser fra politisk hold. Hva er det så som er feil med praksisene? Uten å gi noe generelt svar på spørsmålet skal jeg her anta at noen av problemene kan forklares med at prinsippene for barnevernets arbeid brukes på en forkjært måte, i den forstand at enkeltprinsipper blir tillagt for stor vekt og andre for lite vekt i konkrete saker. Resultatet er at helheten mistes av syne, og konsekvensene kan bli svært uheldige.

Jeg skal nå skissere en tenkt case som illustrerer at det er lett å miste helheten av syne når enkeltprinsipper får for stor vekt, og jeg skal vise hvordan Rawls' idé om reflektert likevekt kan brukes som metode for å skape bedre samsvar mellom prinsipper, praksiser og rettferdighetsvurderinger.

Ravis møte med barnevernet

Ravi, 16 år, går på videregående skole i en middels stor norsk by. Han er annengenerasjons innvandrers, enebarn, født i Norge to år etter at mor og far flyttet fra India. Ravi treffer ei jente han blir sammen med. Etter en stund forteller han til foreldrene at han har fått kjæreste, og at hun er etnisk norsk. Mor og far reagerer svært negativt på nyheten og forbyr ham å være sammen med jenta. Han får ikke lov til å gå ut om kvelden, og foreldrene truer med alvorlige sanksjoner hvis han er ulydig, blant annet trusler om fysisk avstraffelse og langvarig opphold hos familie i India. Ravi, som er en sterk og selvstendig gutt, rømmer hjemmefra. Han får inntil videre bo hos en god kamerat.

Med hjelp av sosiallærer på skolen kontakter Ravi barnevernet. Barnevernet beslutter å igangsette undersøkelser på bakgrunn av Ravis opplysninger om truslene foreldrene har kommet med. Barnevernets saksbehandlere kontakter skole og helsestasjon for å kartlegge om de har opplysninger som kan gi grunn til mistanke om at Ravi har blitt eller blir utsatt for trusler om vold eller vold, eller om han får utilstrekkelig

omsorg. Verken skolen han går på nå, eller barne- og ungdomsskolen han gikk på, har gitt opplysninger som tyder på noen form for omsorgssvikt. Tvert imot rapporterer skolene om en blid, utadvendt og godt fungerende gutt som er ivrig i skolearbeidet, og om foreldre som har samarbeidet godt med skolen og fulgt opp sønnen sin på en god måte.

Siden informasjonen barnevernet har, tyder på at problemene er begrenset til konsekvensene av Ravis kjæresteforhold, besluttet det å konsentrere videre saksgang om dette. Foreldrene blir invitert til møte. I samtalen blir foreldrene informert om at vold eller trusler om vold overfor barn er forbudt i henhold til norsk lov. Foreldrene forklarer på sin side at dette er akseptable oppdragelsesmetoder i deres kultur. De ønsker så inderlig at Ravi skal komme hjem igjen, så de går med på å avstå fra trusler om korporlig avstraffelse og andre sanksjoner, selv om kjæresteforholdet fortsetter. Etter samtalen med foreldrene har barnevernet et møte med Ravi hvor de formidler resultatet fra møtet med foreldrene. De anbefaler ham å flytte hjem igjen, basert på en antakelse om at Ravi, som jo er bare 16 år, vil ha det best ved å bo hjemme hos foreldrene sine. Alternativene, mener de, vil være mer inngripende – medføre store endringer og nye problemer – både for Ravi selv og for foreldrene.

Ravi går bare motstrebende med på å flytte hjem igjen. Han frykter at foreldrene ikke kommer til å holde ord, at de vil sette alt inn på å legge kjepper i hjulene for ham og kjæresten. Ravi ønsker ikke at frykten han bærer på skal formidles til foreldrene. Han ønsker ikke at de skal få inntrykk av at han ikke stoler på dem. Før han flytter hjem igjen, holdes et møte med foreldrene og Ravi sammen, der barnevernet oppsummerer hva man er blitt enige om. Det blir ikke sagt noe om Ravis engstelse.

Når Ravi har flyttet tilbake, viser det seg at foreldrene har bestemt at Ravi skal sendes til deres opprinnelige hjemland, ikke for en lengre periode, som de har truet med før, men for sommerferien som snart står for døren. De ønsker at han skal få bedre innsikt i foreldrenes kultur, og forhåpentligvis innse hvor viktig det er å fastholde de verdiene denne kulturen representerer – underforstått at det ikke vil være mulig dersom han har en etnisk norsk kjæreste. Ravi har gode relasjoner til familien i India, og han synes i og for seg det skal bli hyggelig å treffe dem igjen, selv om han synes målet med reisen er håpløst. Dessuten liker han dårlig at

den er bestemt over hodet på ham. Under oppholdet blir det arrangert et møte med ei jente som introduseres som Ravis fremtidige ektefelle. Det er altså inngått avtale om at han om noen år skal gifte seg med jenta. Dette kommer som et sjokk på ham.

Tilbake i Norge eskalerer konflikten med foreldrene. Ravi vil ikke forholde seg til at det er planlagt et ekteskap. Han insisterer på sin rett til å velge fremtidig ektefelle selv, og til å velge hvem han skal være sammen med nå. Han opplever forholdene hjemme som uholdbare. Truslene forsterkes, og han føler seg etter hvert svært utrygg. Etter kort tid bestemmer han seg for å rømme hjemmefra på nytt. Han finner en liten hybel som han finansierer ved å ta arbeid noen kvelder i uken. Ravi ønsker ikke å oppsøke barnevernet igjen, ettersom han ikke synes han ble møtt med tilstrekkelig forståelse forrige gang. Han får hjelp av venner og venners foreldre til praktiske ting. Ravi kontakter Lånekassen for å høre om det finnes noen mulighet for borteboerstipend, selv om han bor under grensen på fire mil fra foreldrenes hjemsted. Lånekassen ber om en bekreftelse fra barnevernet om at de har behandlet en sak knyttet til Ravis situasjon. Barnevernet opplyser at de på grunn av taushetsplikten dessverre ikke kan gi Lånekassen en slik bekreftelse. Ravi får ikke borteboerstipend. Han får heller ikke penger til livsopphold av foreldrene, men greier så vidt å få det til å gå rundt med pengene han tjener.

Reflektert likevekt – skisse av prosessen

Hvilke prinsipper og handlingsregler illustreres i dette scenarioet? Som vi skal se, er det en hel rekke, men prinsippet om barnets beste, det mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp er fremtredende. Prinsippet om barnets beste må vi anta ligger til grunn for barnevernets tilnærming til saken. Barnevernets utgangspunkt er at vold eller trusler om vold overfor barn er svært fjernt fra barns beste – og dessuten forbudt. Barnevernet har altså hjemmel for å undersøke opplysningene Ravi gir dem. Dermed er legalitetsprinsippet, som sier at barnevernet skal ha juridisk hjemmel for virksomheten sin, ivaretatt.

Scenarioet illustrerer at det mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp fungerer som hjelpeprinsipper for prinsippet om barnets

beste. Barnevernet vurderer at det er best for Ravi å bo hjemme hos sitt biologiske opphav, til tross for at han er redd for hva som kan skje hvis han flytter hjem igjen. Barnevernet velger å feste lit til foreldrenes løfter om ikke å true med eller utføre vold, selv om kjæresteforholdet fortsetter. De ansatte på barnevernskontoret arbeider i en kontekst hvor det biologiske prinsipp står svært sterkt, både nasjonalt og lokalt. Prinsippet hviler på en antakelse om at det biologiske båndet mellom barn og foreldre representerer en verdi i seg selv. I dette konkrete tilfellet tilsier prinsippet at det er til Ravis beste at problemene han og foreldrene nå står i, løses innenfor rammen av familien. Det foreligger ikke opplysninger som skulle tilsa at det er andre problemer i familien. Barnevernet legger derfor til grunn at forsvarlighetsprinsippet, som også reflekteres i barnevernloven, er ivaretatt om han flytter hjem igjen. Av samme grunn ble det besluttet at hjelpetiltak ikke var nødvendig. Det ble riktignok vurdert om foreldrene skulle pålegges veiledning i andre oppdragelsesmetoder, men man kom til at det ikke var nødvendig ettersom foreldrene virket troverdige i sine løfter. Altså tolket saksbehandleren det mildeste inngreps prinsipp til kun å bety en påpekning av at vold og trusler om vold i oppdragelsesøyemed er forbudt.

Andre viktige prinsipper som vises i scenarioet, er barnets rett til å medvirke og barnevernets plikt til å samarbeide med barn og foreldre. Ravi har fått medvirke ved at han har hatt samtaler med saksbehandler alene. Prosedyrene er fulgt, og slik sett er prinsippet om barnets rettigheter i saksbehandlingen ivaretatt. Prosedyrerettferdighet er imidlertid én ting. En annen ting er den faktiske retten til medvirkning og retten til å bli lyttet til (jf. barnevernloven § 1–6). Ravi følte at han ikke nådde frem med sin frykt for at foreldrene kom til å sanksjonere, til tross for hva de lovet. Prinsippet om samarbeid med barn og foreldre (jf. barnevernloven § 1–7) er altså proseduralt ivaretatt, men i lys av hvordan scenarioet ender, kan det kan synes som om samarbeidet kunne vært bedre.

Prinsippet om barnevernets taushetsplikt finner vi også i scenarioet. Vi ser at prinsippet blir tolket på en måte som kommer i barnets disfavør. Barnevernet mener de ikke kan gi opplysninger til annen offentlig etat, i dette tilfellet Lånecassen, selv om opplysningene kunne ha sikret Ravi et bedre økonomisk fundament.

La oss så undersøke hva slags samsvar det er mellom prinsipper, praksiser og rettferdighetsvurderinger – eller moralske intuisjoner – i scenarioet. Rent generelt er det godt samsvar mellom alle de prinsippene som illustreres, og våre moralske intuisjoner. Prinsippet om barnets beste, det mildeste inngrep, biologisk tilhørighet, forsvarlighet, medvirkning, retten til å bli lyttet til samt taushetsplikt er moralsk ikke-kontroversielle. Det er heller enkelte av praksisene, forstått som fortolkninger av prinsippene, som ikke samsvarer med våre moralske intuisjoner. Det er selvsagt ikke slik at alles moralske intuisjoner er helt like, stilt overfor konkrete tilfeller. Når jeg snakker om «våre» moralske intuisjoner, betyr det at det finnes noen moralske holdninger de fleste deler, og som fører til at vi reagerer på samme måte på konkrete situasjoner eller på spørsmål om rett og galt. Når vi eksempelvis observerer en voksen som skjeller ut et barn med de styggeste gloser, reagerer vi intuitivt og likt.

Praksisen rundt eller fortolkningen av taushetsplikten i scenarioet er et eksempel på ubalanse med våre moralske intuisjoner. Når det er slik at regelen om taushetsplikt tolkes på måter som fører til en praksis som går i barnets disfavør, vil vi – altså folk flest – mene at tolkningen stemmer dårlig overens med våre oppfatninger av hva som ville være rimelig og rettferdig. Vår moralske intuisjon sier at barnevernet burde ha opplyst Lånekassen om at det har vært en sak, og kanskje at de også kunne ha strukket seg til å bekrefte at de har kunnskap som tilsier at det kan være vanskelig for Ravi å bo hjemme.

Vi har altså å gjøre med en praksis som bør bringes i samsvar med moralske intuisjoner – som bør bringes i reflektert likevekt, for å si det med Rawls. I prosessen som fører frem til likevekt, må ulike faktorer kartlegges. Omfanget av en kartlegging vil variere med omfanget av praksisen. La oss si at den strenge fortolkningen av taushetsplikten i scenarioet er spesielt for akkurat dette barnevernskontoret. Da behøver kartleggingen ikke være spesielt omfattende. Det kan være tilstrekkelig at kollegiet sammen beslutter seg for å endre praksis fordi de erkjenner at den strenge fortolkningen fører til underminering av prinsippet om barnets beste.

Dersom den strenge fortolkningen derimot er i samsvar med praksis ved alle landets barnevernskontorer, og det etter hvert vokser frem en allmenn erkjennelse om at det finnes en ulikevekt mellom moralske

intuisjoner og praksis knyttet til taushetsplikt mellom offentlige institusjoner, vil det kreve mer å bringe frem en reflektert likevekt. Et viktig spørsmål i prosessen vil være hvilket rom for skjønn som finnes innenfor jusens bestemmelser knyttet til taushetsplikt. Dersom det er slik at jusen er til hinder for å fremme barnets beste i denne konkrete – og i liknende – saker, vil det kreves lov- eller regelendringer for å oppnå reflektert likevekt. Dersom jusen ikke er til hinder for en praksisendring, er veien til ny praksis mye kortere.

Praksisendring kan skje og utvikles gjennom de begrunnelsene som gis for beslutninger i enkeltsaker, og gjennom begrunnelser for praksiser på et mer generelt nivå. Hos Rawls henger ideen om reflektert likevekt sammen med *ideen om offentlig begrunnelse*. Denne ideen går ut på at begrunnelser som gis for lover, regelutforming, policyutforming, domsavsigelser og forvaltningsvedtak, skal baseres på en politisk rettferdighetsoppfatning og ikke på bestemte religiøse eller ikke-religiøse dogmer. «Politisk rettferdighetsoppfatning» betyr den oppfatningen om rettferdighet som over tid har vokst seg frem i liberale konstitusjonelle demokratier. Eksempelvis vil en begrunnelse om policyendring hva gjelder praksis for barnevernets taushetsplikt, måtte reflektere bestemmelser i konstitusjonelle dokumenter (Grunnloven) om hensynet til barnets beste. Dogmebaserte begrunnelser for en policyendring hører ikke hjemme i et konstitusjonelt demokrati, ifølge Rawls, fordi en slik begrunnelse vanskelig kan være noe alle kan slutte seg til. Et eksempel på en dogmebasert begrunnelse for en policyendring rundt taushetsplikten kan være dersom begrunnelsen refererer til religiøse holdninger eller skrifter hva gjelder hensyn til barnets beste.

Sluttbemerkninger

Gjennom scenarioet Ravis møte med barnevernet har jeg satt lys på hvordan ulike verdier, uttrykt gjennom prinsipper barnevernet jobber etter, lett kan komme i konflikt med hverandre. Casen viser også at når enkelte prinsipper gis for stor vekt på bekostning av andre, kan helheten mistes av syne, med den følge at en beslutning ikke er til barnets beste. Dessuten viser casen at tre faktorer kan komme i innbyrdes ubalanse: 1) prinsipper,

2) praksiser som fortolkning av prinsippene og 3) våre allmenne rettferdighetsoppfatninger – eller moralske intuisjoner. Jeg foreslår at John Rawls' idé om reflektert likevekt kan brukes som modell for hvordan balanse kan gjenopprettes. De tre faktorene må prøves mot hverandre, både i den enkelte barnevernsinstitusjon eller det enkelte barnevernskontor og på nasjonalt policynivå.

Referanser

- Brekke, E., Røssum, E. & Røren, I. (2016, 6. februar). «Norway, stop child kidnapping!». *Aftenposten, A-magasinet*. Hentet fra https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/eEKO/Norway_-stop-child-kidnapping
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- De forente nasjoner. (1966). FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (norsk oversettelse av International Covenant on Civil and Political Rights). Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/Menneskerettigheter/Konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter>
- Gundersen, E. C. (2018). *What we owe to our children*. (Avhandling, Skriftserien 2018, nr. 22). Oslo: OsloMet.
- Eide, S. B. (2016). Barnevernets biologiske prinsipp. I T. Mesel & P. Leer-Salvesen (Red.), *Moralske borgere* (s. 128–148). Oslo: Portal forlag.
- Eide, S. B. (2018). Det biologiske prinsippet. I T. A. Ask & S. B. Eide (Red.), *Barnevernets begreper – i bevegelse* (s. 45–60). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Eide, S. B. (2020). Barnets beste: Barnevernets formål i spenning mellom individuelle og relasjonelle hensyn. I O. Lysaker & T. E. Fredwall (Red.), *Verdier i konflikt: Etikk i et mangfoldig samfunn* (s. 121–139). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Gjedrem, J. (2020). Barnets beste. I T. A. Ask & S. Eide (Red.), *Barnevernets begreper – i bevegelse* (s. 63–80). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Picot, A. (2012). Out-of-home placement and notions of family in Norway and France. *Sosiologi i dag*, 42(3–4), 13–35.
- Norway, Give Us Back the Children You Stole. [Facebookside]. Hentet fra https://www.facebook.com/search/str/norway+give+us+back+the+children+you+stole/keywords_search
- NRK P2. (2018, 3. oktober). *Nyhetsmorgen* [Radioprogram]. Hentet fra <https://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/NPUB32019718/03-10-2018>

- Nuse, I. P. (oversetter). (2018, 10. februar). Protests mount against Norwegian Child Welfare Service. *ScienceNordic*. Hentet fra <http://sciencenordic.com/protests-mount-against-norwegian-child-welfare-service>
- Rawls, J. (1985). Justice as fairness: Political not metaphysical. *Philosophy and Public Affairs*, 14(3), 223–251.
- Rawls, J. (1993). *Political liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Rawls, J. (1971/1999). *A Theory of justice* (rev. utg.). Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Rawls, J. (2003). *Rettferdighet som rimelighet*. Oslo: Pax Forlag.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2008). *UNCHR Guidelines on Determining the Best Interest of the Child*. Hentet fra <http://www.unhcr.org/4566b16b2.pdf>

